

Posudek na bakalářskou práci

Autorka práce: Monika Šrámková

Název práce: Matky a otcové v komunikaci se školou

Bakalářská práce Moniky Šrámkové se zabývá komunikací mezi rodiči a vyučujícími na 1. stupni ZŠ, a to konkrétně z genderového hlediska. Základní otázkou, kterou si autorka kladla, bylo, zda a nakolik je v kontaktu mezi školou a rodinou důležité, že spolu komunikují osoby, které jsou ženami a muži. Opodstatnění této výzkumné otázky vychází jednak ze skutečnosti, že naprostá většina rodičů komunikujících se školou jsou matky, a jednak z tendence instituce školy deklarovat svoji genderovou neutralitu. Monika si téma zvolila s ohledem na svůj druhý studovaný obor – učitelství prvního stupně. Toto oborové rozkročení pro ni mnohdy bylo přítěží, protože musela své již utvořené učitelské postoje revidovat pod vlivem psychologické perspektivy. V celku práce však právě její cit pro pedagogickou realitu byl velkým přínosem ke kvalitě práce.

Z formálního hlediska je bakalářská práce v pořádku. Má jasnou, logickou strukturu. Práce s literaturou, včetně odkazování, se řídí platnou normou. Text je psán vcelku čtivým, gramaticky správným stylem. Zapojení citací z rozhovorů je adekvátní, názorné a zvyšuje důvěryhodnost analytických závěrů.

Teoretická část obsahuje všechna podstatná témata, představená v náležitě hloubce a v logickém uspořádání. Monika předkládá hlavní informace načerpané z literatury, ale také se mezi nimi a s nimi snaží vést polemiku. Ne vždy je v tom důsledná, nicméně v textu se projevuje schopnost kritického odstupu.

Empirická část prezentuje vlastní výzkum, v němž autorka sledovala dvě učitelky a u každé z nich dvě rodiny z hlediska kontaktu se školou. Jednalo se o specifický typ případových studií. Při sběru dat byla použita kombinace metod i kombinace perspektiv – učitelská, rodičovská a dětská. Sledované rodiny měly společné charakteristiky týkající se dítěte – jednalo se o školně úspěšné chlapce. Tento zdroj homogenity souboru je výhodný v tom, že dovoluje odstínit vliv tohoto a jiných faktorů. Lze na základě analýzy odhadovat, jak by se výsledky posunuly, kdyby šlo o rodiče dívek a/nebo o rodiče školně neúspěšných dětí? Tj. jaký vliv na zachycené komunikační praktiky má právě pohlaví/gender a školní úspěšnost?

Monika provedla dobrou kvalitativní analýzu dat. Vedla přitom daty tři základní řezy – jedním oddělila každou jednotlivou rodinu, druhým oddělila od sebe obě učitelky a třetím oddělila témata generovaná předcházejícími dvěma řezy. Oceňuji, jak rychle se autorka dokázala v analytických postupech zorientovat. I když se zjištění prolínají, přehledně je pro prezentaci v textu rozdělila do čtyř hlavních kapitol završených shrnutím a diskusí.

Bakalářská práce přinesla zajímavé výsledky, které korespondují a dobře doplňují dříve realizovaná kvantitativní šetření. Základním zjištěním je, že komunikace mezi rodiči a vyučujícími je latentně genderovaná. Femininita a maskulinita aktérů je na jednu stranu bagatelizována jako nepodstatný znak, ale na druhou stranu je využívána k vysvětlování existujících zvyklostí i k odhadu možných změn. Klíčovým východiskem je pro aktéry/ky přitom genderová polarizace, která zveličuje homogenitu skupiny žen, respektive mužů, a zároveň odlišnost žen a mužů. Příkladem genderové polarizace bylo opakované tvrzení, že matky a učitelky si jako ženy lépe porozumí a vyjdou si vsříc nebo že v případě synů je zapojení otců větší proto, že jde v obou případech o muže, nebo že u technicky náročných úkolů je vhodné požádat o spolupráci specificky otce. Samozřejmě, že genderová příslušnost může na komunikaci mít svůj vliv, ale ten je primárně způsoben očekáváními a podobností životních zkušeností (které mohou být přenosné napříč genderovými kategoriemi), nikoliv pohlavím jako biologickou charakteristikou. Latentní genderovanost se projevila i v tom, že všechny zúčastněné osoby uváděly, že nemají zkušenosti s výměnou rodičů (tj. namísto matky přichází otec) ve snaze získat pro rodinu/dítě určitou výhodu či převahu. Přitom ale všem byla představa takovéto situace blízká, uměly si ji představit jako reálnou a logickou. Nesvědčí to o možné existenci obranných mechanismů, které souvisí s androcentrismem genderového řádu?

Všechny čtyři rodiny byly vůči škole zastupovány ženami, přičemž muži zastávali pomocnou pozici (tj. i při větším zapojení na nich neležela primární zodpovědnost). Angažovanost žen byla všemi třemi stranami zdůvodňována zejména tím, že ženy-matky mají větší časové možnosti se věnovat školní přípravě dětí, a proto se ve škole jako takové lépe orientují, a dále tím, že při vysoké feminizaci učitelství je výhodné, aby za rodiny komunikovaly matky, které si jako ženy s učitelkami-ženami lépe porozumí. Pro ověření tohoto výsledku by bylo vhodné provést srovnávací výzkum s učiteli-muži, mezi jejichž komunikujícími rodiči by podle tohoto zdůvodnění měl být větší podíl otců.

Výzkum také ukázal významnou roli učitelského pojetí spolupráce s rodiči. Každá učitelka operovala se svojí představou „ideálního rodiče“, která podporuje určitý komunikační styl, jenž může být rodičovskou veřejností nahlížen jako spíše femininní či naopak maskulinní. Dobré by proto bylo se v dalších studiích zaměřit specificky na subjektivní učitelské teorie a vztáhnout je komunikačním praktikám. Preferovaná představa „ideálních rodičů“ zahrnuje i frekvenci kontaktů – obě učitelky potvrdily, že příliš mnoho kontaktů vidí jako nežádoucí, neboť svědčí o nerespektování školy a o neporozumění pravidlům. Vedle genderu se tak do hry dostává socio-kulturní zázemí rodiny, což by bylo v dalších výzkumech důležité specificky zohlednit. Nabízí již provedený výzkum nějakou oporu pro toto téma?

Závěr: Bakalářskou práci Moniky Šrámkové hodnotím jako kvalitní, a to jak z hlediska procesu tvorby práce, tak i výsledného textu. Práci doporučuji k obhajobě.

V Praze, 9. června 2013

PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D.